

Предизвиците за унапредување на транспарентност во финансирањето на политичките партии во Северна Македонија

Скопје,

март 2025 година

Финанси
Европски

Содржина

Апстракт	3
Вовед	4
Анализа на законодавството поврзано со финасирањето на политичките партии	4
Заклучок	11
Клучни препораки	12
Библиографија	14

Апстракт

Во демократските системи политичките партии имаат важна улога. За нивното непречено функционирање се потребни финансиски средства. Партиите се финансираат од буџетски средства, и од приватни извори. Целта на јавното финансирање е партиите да се ослободат од влијанието на донаторите. Балансот, помеѓу јавното и приватното финансирање секоја држава го утврдува според своите услови. Со донесувањето на Законот за финансирање на политичките партии во 2004 година, во нашата држава за прв пат се регулира финансирање на политичките партии. Освен во овој закон, финансирањето на партиите и контролата на финансиското работење на партиите, е уредено и во повеќе други закони. Целта на оваа анализа е да се даде реален приказ на законската рамка поврзана со финансирањето на партиите и да се утврдат недостатоци на истата, како и да се дадат клучни препораки за подобрување на законодавството, што треба да резултира со унапредувањето на транспарентност во оваа област, како и да се дадат клучни препораки за подобрување. Унапредување на законодавството, поврзано со финансирање на партиите, е важен предизвик со кој се соочува македонското општество кон јакнење на демократијата и владеење на правото.

** Овој документ е подготвен во рамките на проектот: „ЕУ4 Владеење на правото: Граѓански ангажман за јавен интегритет (ЦЕПИ) во Западен Балкан и Турција“, имплементиран од Транспаренси Интернешнл-Македонија, а финансиран од страна на Европската Унија. За содржината на овој документ одговара авторот и не мора да ги одразува ставовите на Европската Унија.*

Вовед

Главната проблематика што се анализира во овој документ е законската рамка за финансирањето на политичките партии и детектирање на недостатоците во оваа област. Во демократските парламентарни системи партиите имаат значајно место¹. За нивното функционирање неопходни се финасиски средства. Во Македонија функционирањето и контролата на финансирањето на политичките партии е уредена со повеќе закони помеѓу кои: Закон за политичките партии,² Закон за финансирање на политичките партии³ Закон за партиски истражувачко - аналитички центри,⁴ Изборен Законик,⁵ Закон за државна ревизија⁶ и Закон за спречување на корупција и судир на интереси.⁷ Постојната законска рамка обезбедува определена основа за транспарентност во поглед на делување на партиите. Сепак, практичната имплементација покажува потреба за унапредување на ова законодавство, со цел да се обезбеди поголема транспарентност и поефикасна контрола. Потребни се натамошни чекори за зголемување на транспарентност и отчетност. Најважна улога во контролата на финансиското работење на партиите ја има Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК) и Државниот завод за ревизија, (ДЗР). Зголемување на транспарентноста и отчетноста на политичките партии би довело до намалување на ризиците од корупција и јакнење на владеењето на правото. Во оваа контрола невладиниот сектор треба да има значајна улога, и потребно е натамошно јакнење на овој сектор и законски измени што ќе доведат до задолжително консултирање на институциите со овој сектор. Ова е еден од клучните предизвици на државата во унапредувањето на владеењето на правото.

Анализа на законодавството поврзано со финансирањето на политичките партии

Политичкиот плурализам и слободни и непосредни избори се темелните вредности на уставниот поредок. На граѓаните им се гарантира слободно основање и членување во политичките партии.⁸ **Закон за политичките партии**, помеѓу другото, го уредува начинот и условите за основање и регистрирање на политичките партии. Услов за основање на политичка партија е да се достави листа со нотарски заверени потписи од најмалку 1.000 граѓани, пред надлежен суд. Обврската за доставување на потписите, партиите ја имаат на секои четири години. При регистарцијата партијата е должна да достави статут и други

¹ Климовски С. Каракамишева ЈовановскаТ, (2016).„Политички партии и интересни групи, фондација Конрад Аденауер и во Македонија и Правен Факултет Јусинијан Први, Скопје. Достапно на: <https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=9d4552c2-c43d-9074-680015150b077132&groupId=252038>

² Службен весник на РМ, бр.76/04, 5/07, 8/07, 5/08 и 23/13.

³ Службен весник на РМ бр.76/04,86/08,161/08 96/09,148/11, 142/12,23/13, 140/18 и Службен весник на РСМ, бр.294/20.

⁴ Службен весник на РМ, бр. 23/13 и 15/15.

⁵ Изборен законик, Службен весник на РСМ, редакциски пречистен текст, достапен на <https://www.sec.mk/regulativa/>

⁶ Службен весник на РМ, бр.66/10, 145/10, 12/14,43/14,154/15,192/15,27/16 и 83/18.

⁷Службен весник на РСМ, бр.12/19.

⁸ Устав на СРМ член 8 и член 20., <https://www.mfa.gov.mk/mk/page/487/ustav-na-republika-severna-makedonija>

акти, како и име на лицата кои се одговорни за материјално-финансиско работење на партијата. Партија е должна да отвори жиро сметка.

Закон за финансирање на политичките партии, го регулира финансирањето на политичките партии. По првичните резерви, со поддршка на Советот за Европа, законот е усвоен на крајот на 2004 година, а стапи во сила на почетокот на 2005 година. По ова, законот е менуван 7 пати. Со ова Македонија, го следеше примерот на најголем дел на земјите во Европа, каде финансирањето на политичките партии е уредено со посебен закон, додека пак, финансирањето на изборните кампањи е уредено со друг закон. Законот го уредува начинот и постапката на обезбедување на финансиските средства, располагање со средствата за тековната работа и за делување на партиите, како и начинот и контрола на нивното финансирање и финансиско материјално работење. Под финансирање на партиите се подразбираат нивните активности, поврзани со обезбедување на финансиските средства и нефинансиските донации, како што се донирање на опрема, на услуги и други видови на непарични донации. Во финансиски активности на партиите спаѓаат сите трансакции кои се вршат од сметка и од имотот на партијата. Изворите на финансирање, како и расходите на партиите се јавни и транспарентни и подлежат на контрола од страна на надлежните органи. Најважна улога во оваа контролата ја има ДКСК. Оваа улога на Комисијата е утврдена согласно широките надлежности што таа ги има во контролата на делување на партиите, како и во контролата на претставниците на партиите во институциите на државно и локално ниво.

Политичките партии имаат право на сопственост на деловен простор, земјиште, опрема, канцелариски материјал, превозни средства и друг движен имот. Јавното финансирање на партиите подразбира финансирање на годишни приходи што ги добиваат од буџетот. Со последните измени на Законот за финансирање на политичките партии, процентот што се издвојува од државниот буџет за партиите изнесува 0,15%. Претходно овој процент беше 0,06%. Карактеристично е што овие измени се донесени со консензус на парламентарните партии без претходна јавна дебата. Затоа, во иднина усвојување на ова законодавство, треба да биде проследено со шпрока јавна дебата и со учество на граѓанските организации. Ова би бил голем чекор кон унапредување на демократија и зголемување на отчетност на партиите и исто претставува вистински предизвик за партиите во насока на нивната поголема општествена одговорност.

Буџетските средства за финансирање на партиите, во износ од 30% се распоредуваат подеднакво на сите партии, кои освоиле најмалку 1% од вкупниот број од гласовите на избирачите кои гласале на последните избори за пратеници, или на последните одржани локални избори во единицата на локалната самоуправа. Останатите средства за финансирање на партиите, во износ од 70% се распоредуваат на партиите чии кандидати се избрани за пратеници, на последните избори, сразмерно на бројот на избраните пратеници и на партиите чии кандидати се избрани за советници на последните одржани локални избори, сразмерно на бројот на избраните советници. Ваквата распределба на буџетските средства предизвикува реакции во јавноста, поради фаворизирање на поголемите партии во однос на помалите партии. Во оваа насока се и препораките на Транспаренси Интернешнл-Македонија, Извештајот за Национален систем за интегритет - оценка за РСМ, каде се препорачуваат законски измени кон порамноправна распределба

помеѓу поголемите и помалите партии⁹. Се наметнува потребата да се ревидира овој начин на распределба на јавните средства со зголемување на постојниот процент од 30%, кој се распоредува на сите политички партии. Во некои земји распределбата на јавните средства зависи од достигнување на изборен праг или пак, минимален процент на гласови и само партиите што ги исполниле овие услови имаат право на буџетско финансирање. Така во Латвија, партиите што освоиле 2 % од гласови имаат право на еднаква распределба на буџетските средства. Слично на ова и во Словенија и Грција се распоредуваат овие средства, на партиите, со тоа што изборниот праг е 3%. Во Финска и Естонија овие средства се распределуваат согласно бројот на освоените пратеници. Во Луксембург пак, сите партиите кои учествуваат на избори добиваат подеднаква сума во паушален износ, додека пак, дополнително се добиваат средства зависно од изборните резултати. Во Германија висината на јавното финансирање зависи од висината на средствата обезбедени од приватните извори. Во Италија јавното финансирање на партиите е укинато. Слично е и во Малта каде партиите можат да добијат јавни средства само за унапредување на односите со Европска Унија. Во Хрватска право на финансирање имаат политички партии, кои освоиле пратенички мандати, како и независните пратеници.¹⁰

Балансот помеѓу јавно и приватно финансирање на политичките партии, се утврдува според потребатите и конкретните услови на секоја држава. Се разбира не е лесно да се утврди овој баланс. Јавното финансирање обезбедува стабилност на партиите и го намалува притисокот од донаторите и нивното влијание во политичкиот живот. Во некои земји партиите од државата добиваат средства наменети за поддршка на истражувачки центри, како што е во Австрија, Германија, Унгарија, Шпанија Холандија и Франција.¹¹ Во Словенија и Финска овие средства главно се насочуваат на активности за промоција на женските права.

Според Законот, приватни извори за финансирање се: членарина, кредити, подароци, прилози, дотации, спонзорства, (донации), легати, продажба од промотивен и пропаганден материјал и сопствени приходи согласно закон. Годишниот износ на членерината на еден член, не смее да биде повисок од една просечна нето плата. Ова ограничувањето е оправдано и има за цел да спречи евентуални злоупотреби и е присутно во сите европски земји. Донациите можат да бидат во вид на пари, материјални средства или услуги. Партиите можат да примаат непарични донации, во што спаѓа и давање на бесплатни услуги и стоки. Давателот на услугата е должен да ја извести партијата за вредноста на стоките и услугите. Како донација, се смета и продажба на стоки и давање на услуги, по цени пониски од пазарните. Разликата меѓу пазарната вредност и фактурираната цена се смета за донација. Овде се јавува и главен проблем за утврдување на вистинската пазарна цена и се создава можност за евентуално нереално прикажување на вредноста на

⁹ Национален систем за интегритет, оценка за РСМ, <https://transparency.mk/publikacii/> стр. 207.

¹⁰ Zakon o finansiranju politickih aktivnosti, izborne promidzjbe i referendumu, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_29_602.html

¹¹ Bértoa, Casal, Fernando. Rodríguez, Teruel Juan. (2017). „Political Party Funding Regulation in Europe, East and West: A Comparative Analysis “OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Достапно на: <<https://www.osce.org/files/osce-odihr%20discussion%20paper%20on%20political%20party%20finance%20spain.pdf>>

донациите. Поради тоа, се јавува потребата за изнаоѓање на механизми за реално утврдување на вредноста на донациите.

Партиите преку парични донации може да се финансираат и од физичките и од правните лица. Измените на законот од 2018 година, предвидуваат порестриктивни ограничувања на висината на донациите и во текот на една година, едно физичко лице може да изврши уплата на донација, во висина од најмногу 30 нето просечни плати, а едно правно лице може да изврши уплата на донација во максимална висина од 60 нето плати. Ограничување на донации е присутно во сите земји на ЕУ. Но, мора да се констатира дека кај нас, сеуште не е изграден комплетен систем за проверка на донациите, како и проверка на потекло на средствата на донаторите.

Партиите не можат да вршат стопанска дејност и да основаат претпријатија. Во минатото една партија донесе одлука за основање на претпријатие, која беше укината од Уставниот суд. Партиите не можат да стекнуваат други видови приход, освен од камата на депозит во банка, издавање под закуп на движен и недвижен имот, приходи од продажба на разни видови на пропагандни материјали, како и приходи од авторски права и од продажба на билети за присуство на манифестации. Приходи од продажба на билети и пропагандни материјали засега кај нас, речиси и да не се забележани, бидејќи тие се делат најчесто бесплатно. Покрај приходи од камати, би било добро да се дефинира дали партиите можат да остваруваат приходи од хартии од вредност, како што е дефинирано на пример, во Полска.

Партиите не можат да се финансираат од: влади, меѓународни институции, органи и организации на странски држави и други странски лица, државни и локални органи надвор од средствата предвидени со буџетот согласно со закон, јавни установи, јавни претпријатија, јавни фондови или други правни лица кои располагаат со државен капитал, јавни претпријатија, јавни установи и јавни фондови формирани од општините, претпријатија кои имаат најмалку 20% учество на државен капитал, приватни претпријатија кои во моментот на давање на донација на политичката партија вршат јавни услуги, претпријатија и фондови по пат на договор, како и здруженија на граѓани, верски заедници или средства на претпријатија со мешовит капитал каде доминантен сопственик е странски вложувач и од неидентификувани извори. Овде треба да се нагласи дека е потребна измена на законот, во насока на забрана финансирање од претпријатија кои имаат било каков процент на учество на државен капитал, затоа што во периодот на донесување на овој закон во 2004 година, голем дел на претпријатија имаа удел на државен капитал, пред се, во вид на акции, преку Фондот за пензиско и инвалидско осигурување. Денес состојбите се изменети и претпријатијата, со било какво учество на државен капитал, би требало да бидат изземени од можноста да финансираат партии. Исто така, треба да се направат законски измени и да се забрани финансирање на партиите, од приватни претпријатија, кои во последните три години вршеле било какви услуги во јавен сектор на државно или локално ниво.

Приходите и расходите на партиите се јавни и тие водат сметководството според одредбите на Законот за сметководството за непрофитните организации. Партиите се обврзани да доставуваат извештај за примените донации, како и финансиски извештај за своето работење, најдоцна до 31 март во тековната година за претходната година до ДЗР, кој што ги објавува на своја веб страница. Исто така, и партиите се должни да ги објават

овие извештаји на своите веб страници. На партијата која нема да достави годишен извештај, ќе и биде запрена исплата на јавните средства до исполнување на обврските. Одлука за запирање на исплата на овие средства, на предлог на ДЗР, ја донесува министерот за правда. Во 2006 година, ова министерство го запрело финансирањето за 26 партии, се до исполнување на законските обврски. Законот, предвидува парични санкции за политичките партии и донаторите во случај на повреда на одредбите на законот, а доколку партиите повеќе од двапати во текот на една година направат прекршок, тие не можат да добијат буџетски средства во траење од една година. Законот за финансирањето на политичките партии предвидува глоби за партии и донатори.¹² Санкциите треба во иднина да се заострат за да имаат поголем ефект на одвраќање.

Покрај наведените буџетски средства, се обезбедуваат и средства во висина од 280.000 евра во денарска противвредност, за годишно финансирање на партиско истражувачко-аналитички центри, формирани согласно со **Законот за партиски истражувачко-аналитички центри**. Овие центри се занимаваат со истражување, обработка на податоци, планирање, како и реализирање на партиски трибини, дебати, семинари, истражување на јавно мислење, објавување на публикации и слично. Досега се формирани четири вакви центри. Распределба на јавните средства за оваа намена е доста дискутабилна, бидејќи овие буџетски средства се распределуваат најмногу на политичките партии со најголем број на пратеници.¹³ Овој вид на финансирање доведува до дополнително фаворизирање на поголемите партии, па треба да се преиспита ова финансирање, или пак, да се воведат обврска за овие центри, дел од јавните средствата да ги насочат кон активности за поголема вклученост на маргинализираните групи. Со ова би се проширило учеството на граѓаните во политичкиот живот. Во земјите од Балканот не постои ваков облик на финансирање.

Потребно е да се направат измени во Законот за финансирање на политичките партии каде што ДЗР ќе биде обврзан да врши ревизијата секоја година на финансиските извештаи на политичките партии. Промени треба да се направат и во Законот за спречување на корупција и судир на интереси, како и во изборниот законик во делот на временските рокови за доставување на финансиските извештаи. Овие измени треба да бидат меѓусебно усогласени во повеќе закони.

Изборниот законик, дополнително предвидува јавно финансирање на политичките партии во текот на изборната кампања. Овој законик е донесен во 2006 година. Оттогаш, се направени 25 измени на истиот. Последната измена направена во 2019 година, предвидува дека трошоците за рекламирање на политичките партии во текот на изборните кампањи се покриваат од средства обезбедени од буџетот. Во Изборниот законик, се уредува, колкав простор за рекламирање во медиумите добива секоја политичка партија. Согласно законот, секој медиум доставува фактура до ДИК, која, ги исплаќа фактурите по завршувањето на изборната кампања. Овие измени им даваат можност на политичките партии да се рекламираат на сите медиуми за време на изборите на товар на буџетот. Националната стратегија на ДКСК за 2020-2025 година, препорачува ревизија на Изборниот законик, во делот на буџетското финансирање на медиумското претставување во изборната кампања и барем привремено укинување се до поцелосно регулирање.

¹² Член, 27,28,29,30,31 и 32 од Законот за финансирање на политичките партии.

¹³ член 6 од Законот за партиски истражувачко-аналитички центри.

Изборниот законик предвидува ограничувања за финансирање на изборите, на ист начин како што е предвидено и во Законот за финансирање на политичките партии.¹⁴ Притоа, е предвидено дека физичките лица може да донираат најмногу до 3.000 евра во денарска противредност, додека за правните лица максимален лимит е 30.000 евра, во денарска противредност. За време на изборната кампања учесниците во изборите се должни да водат регистер на донации и да го објават на својата веб страница. Исто така, треба да се поднесат и извештаи, со спецификација на приходите и расходите за време на изборната кампања.¹⁵

Учесникот во изборната кампања е должен најдоцна во рок од 30 денови од денот на затварање на трансакциската сметка за избори да поднесе извештај за приходите и расходите.¹⁶ Извештајот се поднесува до ДИК, ДЗР, ДКСК, како и до Собранието, а за локалните избори и до советите на општината и Советот на градот Скопје. ДЗР во рок од 60 дена, од денот на поднесувањето на овие извештаји е должен да изврши ревизија и доколку утврди неправилности, поднесува барање за поведување на прекршочна постапка или пријава до надлежниот јавен обвинител.

Во Изборниот законик е уреден начин за распределба на простор за рекламирање на партиите. Исто така е предвидена можност политичките партии да се рекламираат на сите медиуми за време на изборите на товар на буџетот.¹⁷ Притоа, се фаворизираат поголемите политички партии, бидејќи 45% од вкупните средства, се доделуваат за најголемите партии во власта, како и 45% за најголеми опозициски партии, додека пак, 7% за партиите кои немаат пратеничка група, а само 3% за партиите кои не се застапени во Собранието. Поради фаворизирањето на поголемите партии и реакции во јавноста потребно е да се избришат одредбите, што предвидуваат покривање на трошоци за рекламирање во медиуми за изборните кампањи, на товар на буџетот.

Една од главните слаби страни на Изборниот законик е тоа што ДКСК е обврзана да поднесе извештај за финансирање на изборната кампања до Собранието во рок од три месеци по завршување на истата, при што и партиите се должни да достават во ист рок финансиски извештај. Според тоа, ДКСК поднесува извештај, без можност претходно детално да ги разгледа извештаите од партиите.

Системот за поднесување на наведените извештаи е непотребно сложен, и различни извештаи треба да се достават до различни институции, во различен временски период (на пример, два извештаи за примените донации во текот на изборните кампањи и еден финансиски извештај на крајот на изборите. Исто така, не постои јавна онлајн платформа за доставување и објавување на извештаите. Некои партии не ги објавуваат редовно извештаите на своите веб страници, а и во случаји на објавување честопати тоа не е во отворен формат во кој може да се пребарува. Во образецот за известување на Министерството за финансии, недостасува посебен дел за средствата кои партиите ги потрошиле за политичко рекламирање на социјалните медиуми.

¹⁴Член 83 од Изборниот законик

¹⁵ Исто. членови 83 б., 84 а и 84

¹⁶ Исто член 85.

¹⁷ Исто. членови 75 а, 75, б, 75, в, 75 г, 75 д и 75 ф.

Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси,¹⁸ ги уредува мерките и активностите за спречување на корупцијата и судирот на интереси, при вршење на сите работи од јавен интерес. ДКСК, има статус на самостојна и независна институција. Законот го потенцира финансирањето на политичките партии како ризик од корупција. ДКСК изготвува петгодишна Стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси и ја поднесува до Собранието, а исто така, изготвува едногодишни извештаји за спроведување на стратегијата. ДКСК донесува годишен план за работа. ДКСК според овој закон, ја следи законитоста на финансирањето на партиите, како во делот на нивното редовно финансирање така, и за време на изборните кампањи. Доколку утврди нерегуларности ДКСК иницира постапка за одговорност пред надлежните органи. Партиите се должни да доставуваат извештаји за финансирање во рокот утврден во законот.¹⁹ ДКСК го контролира и користењето на јавни средства и јавен имот за време на изборните кампањи и доколку утврди неправилности поведува постапка. ДКСК има овластувања да побара информации и податоци од сите надлежни институции и од правни и од физички лица. Во годишниот извештај на ДКСК, за спроведување на Националната стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси 2021-2025, за 2023 година, е наведено дека надоместокот за рекламирање на интернет портали не треба биде на товар на буџетот и се предлага измена на Изборниот законик ,во насока на иземање на порталите за надомест на трошоците за рекламирање во изборните кампањи, се до целосно нивно законско регулирање.²⁰ Сепак, преовладува ставот дека буџетското финансирање за рекламирање во изборните кампањи треба целосно да се укине.

Потребно е да се предвидат законски механизми за да се овозможи ДКСК поефикасно да го следи медиумското претставување на изборните кампањи. ДКСК е овластена да врши контрола врз финансиското работење на политичките партии, но не е обврзана да го прави тоа на годишно ниво. Ова ја наметнува потребата за измени со кои ДКСК би била обврзана секоја година да ја врши оваа контрола.

Закон за државна ревизија²¹ ги уредува условите и начинот на вршење на државната ревизија, како и надлежностите на ДЗР. ДЗР е независен орган и врши ревизија на законско и наменско трошење на јавни средства, во кои спаѓа и ревизијата на политичките партии.²² ДЗР изготвува Годишен извештај за извршените ревизии.²³ Овој орган донесува и годишна програма за својата работа.²⁴ Во годишната програма за работа на ДЗР за 2025 година, е предвидена ревизија на финансиското работење на само пет политички партии, како и ревизија на учесниците за изборна кампања на локалните избори, кои треба да се одржат во октомври оваа година.²⁵ ДЗР не е обврзан, секоја година да врши ревизија на

¹⁸ Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси, Службен весник бр.12/2019

¹⁹ Исто. Членови 31-40.

²⁰ <https://dksk.mk/mk/%d0%bd%d0%b0%d1%86%d0%b8%d0%be%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%bd%d0%b0-%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%82%d0%b5%d0%b3%d0%b8%d1%98%d0%b0-2020-2024-2/>

²¹ Закон за државна ревизија, Службен весник на РМ" бр.66/10, 145/10, 12/14, 43/14, 154/15, 192/15 , 27/16 и 83/18.

²² Исто член 22.

²³ Исто.. Член 33.

²⁴ Исто, Член 9.

²⁵ Годишна програма за работа на ДЗР. <https://dzt.mk/mk/revizii/informacii-izvestuvanja/godisni-programi-arhiva>

финансирањето на партиите, иако партиите се обврзани секоја година да достават финансиски извештаји до ДЗР. Поради тоа, се јавува потребата за измена на Закон за државна ревизија, како и Законот за финансирањето на политичките партии, со што ДЗР би бил обврзан секоја година да ја врши оваа ревизија. Надлежностите на ДЗР за контрола на финансирањето на партиите треба да се гледаат вкрстено со поврзаноста на другите закони, а пред се со Законот за финансирање на политичките партии и Изборниот законик.

ДЗР во своите извештаји во повеќе наврати укажува дека е потребно партиите да го запишат својот недвижен имот во Агенцијата за катастар на недвижности и дека партиите треба да извршат соодветно евидентирање на имотот во деловните книги, како и донесат на акт за доуредување на начинот на прибирање и уплата на средства по основ од членарина.

Според Извештајот на Европската комисија за РСМ за 2024 година, изборното законодавство дава соодветна рамка за одржување на демократски избори. Но сепак, постигнат е само ограничен напредок во однос на спроведување на препораките на ОДИХР, вклучувајќи ги и оние за системско ревидирање на Изборниот законик, во насока на обезбедување на еднаков пристап до медиумите во изборните кампањи и за зголемување на отчетност и интегритетот на финансирањето на изборните кампањи. Извештајот потенцира и дека Изборниот законик е изменет во краток временски период пред одржување на изборите, во недоволно транспарентна постапка и без консултации со јавноста, што не е во согласност со меѓународните стандарди.²⁶

Заклучок

Законската рамка поврзана со финансирање на политичките партии дава релативно добра основа за транспарентност, но потребно е натамошно унапредување на законодавството со цел да се обезбеди поголема транспарентност и отчетност на партиите. Ова би довеле до јакнење на демократијата и на владеење на право, како и до поголема доверба на граѓаните во политичкиот живот во општеството. Измените на законодавството треба да бидат проследени со учество на јавноста и задолжително учество на граѓанскиот сектор. Ова е еден од важните предизвици со кои се соочува општеството во насока на изградба на поквалитетно законодавството. Дел од ова законодавство треба да се измени, но би требало да се донесе сосема нов Изборен законик кој е менуван 25 пати. Притоа, е потребно да се изградат нови механизми, што ќе овозможат поефикасна контрола на партиите од страна на надлежните државни органи, особено во поглед на донациите. Партиите треба да бидат законски обврзани, своите финансиски извештаји да ги објавуваат и да ги ажурираат редовно на своите веб страници, кои ќе бидат лесно достапни за пребарување. Исто така, треба да се предвидат поостри санкции за партиите за непочитување на законските

²⁶ Извештај за Северна Македонија за 2024 година, на комисијата до Европскиот Парламент, Советот, Економско – социјален комитет и Комитетот на регионите, Комуникација за проширување на ЕУ.
<https://www.mep.gov.mk/page/?id=1117>

обврски, поврзани со нивното финансиско работење. Законот за финансирање на политичките партии треба да воспостави поурамнотежен модел на јавно финансирање на партиите помеѓу поголемите и помалите партии. Министерството за финансии треба да воспостави онлајн платформа за политичките партии накоја тие ќе ги доставуваат финансиските извештаји да го подобри образецот за финансиско известување, со тоа што ќе додаде посебен оддел за политичко рекламирање на социјалните медиуми. Неопходно е и натамошно меѓусебно усогласување на сите закони поврзани со финансирањето на партиите.

Клучни препораки

- Да се измени Законот за финансирање на политичките партии во насока на обезбедување на поизбалансиран систем на финансирање, помеѓу поголемите и помалите партии и изградба на додатни механизми за поголема контрола на севкупното финансиско работење на политичките партии, особено во поглед на непаричните донации, како и да се предвидат поостри санкции во случај на прекршување на законските одредби;
- Да се донесе нов Изборен законик, во кој ќе се поедностави комплексниот систем за поднесување на извештаји на политичките партии и да се усогласат роковите за поднесување на финансиските извештаји, како и да се и укине бесплатното политичко рекламирање на учесниците на изборите за време на изборните кампањи;
- Да се измени законите, во насока на обврска за ДКСК и ДЗР, да го контролираат финансиското работење на партиите секоја година;
- Да се преиспита целисходноста и начинот на финансирање на партиските истражувачко аналитичките центри;
- Да се регулира законски рекламирањето на партиите на социјалните медиуми.

За авторот

Професор д-р **Зоран Шапуриќ** е автор на повеќе од 80 научни трудови кои се објавени во списанија индексирани во респектабилни меѓународни научни бази, меѓу кои и во “web of science “ и “ Scopus.“ Тој бил консултант и експерт во повеќе од 100 проекти, меѓу кои и во областите на владеење на правото, анти- корупцијата, демократијата, еколошко право и еколошка правда и право на ЕУ.

Библиографија

Bértoa, Casal, Fernando. Rodríguez, Teruel Juan. (2017). „Political Party Funding Regulation in Europe, East and West: A Comparative Analysis “OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Достапно на: <<https://www.osce.org/files/OSCE-ODIHR%20Discussion%20Paper%20on%20Political%20Party%20Finance%20Spain.pdf>>

Годишна програма за работа на ДЗР, достапно н: <https://dzt.mk/mk/revizii/informacii-izvestuvanja/godisni-programi-arhiva>

Климовски С. Каракамишева ЈовановскаТ, (2016).„Политички партии и интересни групи, фондација Конрад Аденауер и во Македонија и Правен Факултет Јусинијан Први, Скопје. Достапно на:

<https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=9d4552c2-c43d-9074-680015150b077132&groupId=252038>

Националната стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси 2021-2025, Закон за политичките партии,Службен весник на РМ, бр.76/04, 5/07, 8/07, 5/08 и 23/13.[https://dksk.mk/mk/%d0%bd%d0%b0%d1%86%d0%b8%d0%be%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%bd%d0%b0-%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%82%d0%b5%d0%b3%d0%b8%d1%98%d0%b0-2020-2024-2/Закон за финансирање на политичките партии,Службен весник на РМ бр.76/04,86/08,161/08 96/09,148/11, 142/12,23/13, 140/18 и Службен весник на РСМ, бр.294/20.](https://dksk.mk/mk/%d0%bd%d0%b0%d1%86%d0%b8%d0%be%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%bd%d0%b0-%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%82%d0%b5%d0%b3%d0%b8%d1%98%d0%b0-2020-2024-2/Закон%20за%20финансирање%20на%20политичките%20партии,Службен%20весник%20на%20РМ%20бр.76/04,86/08,161/08%2096/09,148/11,%20142/12,23/13,%20140/18%20и%20Службен%20весник%20на%20РСМ,%20бр.294/20.)

Закон за партиски истражувачко - аналитички центри,Службен весник на РМ, бр. 23/13 и 15/15.

Закон за државна ревизија,Службен весник на РМ, бр.66/10, 145/10, 12/14,43/14,154/15,192/15,27/16 и 83/18.

Закон за спречување на корупција и судир на интереси,Службен весник на РСМ, бр.12/19.

Климовски С. Каракамишева ЈовановскаТ, (2016).„Политички партии и интересни групи, фондација Конрад Аденауер и во Македонија и Правен Факултет Јусинијан Први, Скопје. Достапно на:

<https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=9d4552c2-c43d-9074-680015150b077132&groupId=252038>

Закон о финансiranju politickih aktivnosti, izborne promidzjbe i referendumа, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_29_602.html

Изборен Законик,Службен весник на РСМ, редакциски пречистен текст, достапен на: <https://www.sec.mk/regulativa/>

Устав на СРМ, достапно на: <https://www.mfa.gov.mk/mk/page/487/ustav-na-republika-severna-makedonija>

Транспаренси Интернетшнл,Национален систем за интегритет, оценка за РСМ, достапно на : <https://transparency.mk/publikacii/>